

Americký mýtus a amerikanizace Československa po první světové válce

Halina Parafianowicz

Spojené státy od počátku své existence přitahovaly zájem Evropanů. Postupem času se americká demokracie a její ideály a zároveň i bohatství a rozlehlost Ameriky staly předmětem fascinace a tužeb miliónů lidí na celém světě. Od druhé poloviny 19. století přišly do USA zástupy emigrantů ze západní a severní a posléze i ze středovýchodní a jižní Evropy. Milióny z nich tak uskutečnily své sny – dostaly se do země velké životní šance, země blahobytu, do „amerického ráje“, jak byla často nazývána. Pro milióny jiných lidí na světě Amerika zůstane mýtickou krajinou dostatku, „oplývající mlékem a strdím“, zemí velkých možností a potenciálního úspěchu či kariér „od čistice bot k milionáři“. Tento obraz budou do značné míry upevňovat sami Američané, nedávní emigranti a současní občané Spojených států.

Americká účast v první světové válce a politika Woodrowa Wilsona zahájily v dosud nebyvalé míře přítomnost Američanů a Ameriky ve „Starém světě“. „The Gospel of Americanism“ a široké informačně-vzdělávací působení Komise veřejných informací, vedené Georgem Creelem, zanechaly trvalé stopy již od vstupu USA do války. Komise plnila významnou roli v popularizaci Ameriky a jejích předností v Evropě i ve světě. Účinně propagovala a „prodávala“ Ameriku jako vzor demokracie a svobody a zároveň i její „znamenitý systém práce zajišťující prosperitu“ a technologický a civilizační pokrok.¹

Dva milióny vojáků amerických expedičních sborů přiblížily Evropě Ameriku s její konzervovou stravou, uniformami, dobrým vybavením, moderní technologií atd. Tato „invaze američanství“ byla pro Evropany spojena především s mechanizací, automatizací, modernizací, neomeze-

¹ Rosenberg, Emily: *Spreading the American Dream*. American Economic and Cultural Expansion, 1890–1945. New York 1982, s. 79–81.

nými možnostmi, dostatkem a hojností. Exportním zbožím USA již nebyly jen různé statky a výrobky, ale i ideály a vzory americké demokracie.² Tak započala amerikanizace „Starého světa“ ve velkém stylu.

Po skončení první světové války a pařížské konferenci se zdálo a především očekávalo, zvláště v Evropě, že USA zůstanou na kontinentě aktivní. Mnoho amerických politiků také hovořilo o nutnosti americké účasti na hospodářské a politické rekonstrukci „Starého světa“. Bylo to chápáno jako zvláštní mise, kterou je třeba splnit, tím spíše, že Američané disponovali vším, co potřebovala Evropa zničená válkou a beznadějí. To se týkalo obzvláště středovýchodní Evropy, především států nově vzniklých po první světové válce, mj. i Československa a Polska.

Podstatnou a neoddělitelnou součástí amerického mýtu byly také legendy některých politiků, zvláště Wilsona a Hoovera, kteří pro mnoho Evropanů ztělesňovali nejlepší stránky Ameriky – demokracii, svobodu, idealismus, humanitární pomoc, altruismus atd. Prezident Wilson byl v Československu podobně jako v Polsku přímo legendární postavou a těšil se mimořádné popularitě. Pro milióny Čechů a Slováků symbolizoval americkou pomoc při získání nezávislosti a odpovědnost Ameriky za osudy malých, po staletí utlačovaných národů. Tento „obránce demokracie“ a „apoštol svobody“ byl v Československu všeobecně známou osobností.

Jako uznání jeho zásluh v budování mírového pořádku a jako hold udělila již roku 1919 Univerzita Karlova Wilsonovi čestný doktorát.³ Jeho fotografie se vedle portrétů prezidenta T. G. Masaryka nacházely v úřadech, ve školách a jiných veřejných místech. Železniční nádraží a park v Praze byly po něm pojmenovány. Také mnoho ulic, náměstí a nemocnic v zemi dostalo jméno po Wilsonovi (postupem času také po Hooverovi či Americe), o čemž s neskrývaným zadostiučiněním psal americký vyslanec.⁴ Vždy to totiž byla skvělá příležitost k popularizaci Ameriky a k prezentaci jejích nejlepších stránek, což nacházelo širokou odezvu v československém tisku.

Je třeba také zdůraznit, že na počátku 20. let, kdy proslulost amerického prezidenta v Evropě dosáhla vrcholu,⁵ stal se tento prezident a zvláště jeho

² Ve sbírkách Hoover Institution (HI) ve Stanfordu (Kalifornie) se nacházejí zajímavé fondy k tomuto tématu, zvláště Georg Creel Collection, Box 1.

³ Link, Arthur S. (ed.): Woodrow Wilson Papers. University of Princeton Press, v. 61, s. 136–137.

⁴ National Archives (NA), Decimal File, 1910–1944, Roll 5. Zpráva Lewise Einsteina z 30. června 1926.

⁵ Blíže k tomuto tématu Parafianowicz, Halina: Legenda Woodrow Wilsona w międzywojennej Czechosłowacji. In: *Między polityką a kulturą*. Red. Cezary Kukla. Warszawa 1999, s. 419–427.

zahraniční politika doma předmětem sílící kritiky. Na podzim 1920 to vedlo k vítězství republikánského kandidáta a k uchopení moci republikány. Wilson, nemocný a vytačený z politického života, byl již brzy v širokých kruzích občanů zapomenut. Avšak v únoru 1924 se před jeho washingtonským domem denně shromažďovali Američané, aby se tak rozloučili s umírajícím prezidentem.

V poválečném Československu se stejně jako v jiných zemích středovýchodní Evropy uchovala vděčná vzpomínka na Wilsona a jeho politiku. V následujících letech, zvláště při příležitosti státních svátků, se připomínal „velký americký prezident“, jeho zásluhy o československou nezávislost a americké ideály, jejichž vzorem se podle všeobecných ujištění mladá republika řídila. Také ve 30. letech se Wilson těšil velké popularitě, jak o tom v jedné ze zpráv informoval americký vyslanec Butler Wright. Psal, že ve více než stovce míst v Československu existují ulice, náměstí, parky, třídy atd. pojmenované po Wilsonovi.⁶

Je třeba připomenout mimořádnou roli, jakou hrála poválečná potravinová a surovinová pomoc American Relief Administration (ARA), vedená Herbertem Hooverem. Ta byla nejen účinným nástrojem v amerických plánech hospodářsko-politické stabilizace „Starého světa“, zvláště středovýchodní Evropy, ale měla i velký vliv na růst zájmu o Ameriku a fascinaci její civilizací, bohatstvím, ideály, altruismem atd. Také Československo bylo do pomoci zahrnuto a užívalo dodávek potravin, surovin, léků a oděvů, za což Češi a Slováci chovali k Američanům vděčnost.⁷

Po obou stranách oceánu ARA měla (a nadále má) své oddané stoupence a obránce, oslavující její aktivitu, i důsledné kritiky zpochybňující její roli, užitečnost či účinnost. V meziválečném období, obzvláště ve 20. letech, se činnost ARA, americká filantropie obecně a jejich hodnoty staly neoddělitelnou součástí amerického mýtu a zároveň i důležitým nástrojem amerikanizace Československa stejně jako jiných evropských zemí. Nezanedbatelnou roli v jejím upevnění sehrály také různé kvakerské brožury a vzpomínky řady aktivistů amerických potravinových misí.

Americká oficiální místa se zapojila do popularizace své země, přičemž nezřídka využívala podpory československých vládních kruhů. V amerikanizaci světa hrála velkou roli angličtina, přijatá pod Wilsonovým tlakem

⁶ NA, M 1218, Roll 19, 860f.413/2. Zpráva Butlera Wrighta státnímu tajemníkovi Cordellu Hullovi z 11. března 1935.

⁷ Kose, Jaroslav: *America in Czechoslovakia*. Prague 1922, s. 66–68; *Alice Garrigue Masaryk, 1879–1966: Her Life as Recorded in Her Own Words and by Her Friends*. Compiled by Ruth Crawford Mitchell. Pittsburgh 1980, s. 104–106.

jako diplomatický jazyk rovnoprávný s francouzštinou během pařížské mírové konference v roce 1919. Tehdy započala její postupná a důsledná expanze ve světě.

Třeba zdůraznit, že v zemích středovýchodní Evropy angličtina nepatřila k všeobecně známým a užívaným jazykům. Čechy byly po staletí pod vlivem německé kultury a jazyka, což neusnadňovalo šíření znalosti angličtiny. Anglický klub v Praze, působící od roku 1912, se v poválečných letech stal institucí propagující angličtinu a literaturu a dějiny anglosaských zemí, zvláště USA. Příležitostně čaje, výstavy a knihovna s rozsáhlým knižním fondem přitahovaly k návštěvě Klubu stále početnější hosty. Navíc setkání a diskuse, často za účasti amerických přednášejících, přibližovaly posluchačům zejména Spojené státy. Referenti se zabývali různými aspekty americké tematiky, mj. vnitřní a zahraniční politikou USA, školstvím, hospodářským a politickým systémem, bankovníctvím atd.⁸ Zmínky o těchto setkáních a přednesených referátech se dostávaly do českého tisku a občas i do rozhlasu a seznamovaly tak široké kruhy československé veřejnosti s americkou tematikou.

Kurzy angličtiny, vydávání knih a periodik popularizujících USA, činnost ARA a také červeného kříže, YMCA a YWCA⁹ zahájily systematickou a rozsáhlou amerikanizaci Československa. Sotva lze pominout, že tímto způsobem docházelo k rozšiřování amerických vlivů, což mohlo sloužit a často i sloužilo vládní politice.

Činnost YMCA, YWCA a různých misionářských skupin v Československu (podobně jako v jiných zemích regionu) nepopularizovaly jen americkou dobročinnost. Jejich aktivisté zpracovávali programy pomoci pro studenty, organizovali prázdninové tábory pro mládež, zvláště letní instruktážní školu. Usilovali o pořizování překladů amerických knih a obecně popularizovali Ameriku rozšiřováním kontaktů s organizacemi mládeže v Československu.¹⁰ Ředitelka YMCA v Československu Elinor Pruddenová s neskryvaným zadostiučiněním konstatovala: „Do sociálních, výchovných a rekreačních prací jsou zaváděny americké metody a českoslovenští obyvatelé si rychle zvykají na naše vedení a školení v tomto smě-

⁸ Lauinger Library (LL), Richard Crane Papers (RCO), Box 6, f. 21, Speeches made by Crane; The Central European Observer (CEO), 14.4.1923, s. 2; CEO, 22.4.1923, s. 2; CEO, 12.5.1923, s. 2; CEO, 22.3.1924, s. 2.

⁹ Masarykův archiv (MA), Zahraničí – USA, k. 27. Henry F. Prayer v doporučujícím dopise pro generálního tajemníka YMCA v Praze Lewis Bracketta vyjádřil naději, že naváže četné kontakty a svou činností prohloubí „duchovní a ideové svazky“ mezi oběma zeměmi.

¹⁰ Alice Garrigue Masaryk ..., c.d., s. 106–111; Kose, Jaroslav: *America in Czechoslovakia, ...*, c.d., s. 68.

ru".¹¹ Třeba poznamenat, že činnost YMCA a YWCA (v Polsku byly často důvěrně nazývány jako „tetičky Imcia a Iwcia“) a jejich role ve středověkochodní Evropě jsou stále tématem, které čeká na svého badatele.

Velké zásluhy v popularizaci Spojených států v Československu (a naopak) měl první vyslanec USA v Československu, syn známého průmyslníka, filantropa a slavjanofila Charlese Cranea Richard Crane. Dne 11. června 1919 předal pověřovací listiny; ve své řeči odkázal na již existující přátelské svazky mezi oběma národy a jménem své vlády ohlásil americkou aktivitu v hospodářské obnově mladého státu. Prezident Masaryk vyjádřil na adresu Ameriky a Wilsona vděčnost za „přátelskou podporu úsilí o nezávislost“. Jak zdůraznil, Češi „nyní poznají Ameriku z jejích nejlepších stránek, tj. štědrosti, dobročinnosti a altruismu“. „Velkým a krásným úkolem“ vyslance bude seznámit československou společnost s „ideály a duchem amerikanismu“, ale takováto amerikanizace tu bude, jak ujišťoval Masaryk, vítána.¹²

Od prvních dnů svého pražského úřadování učinil Crane z vyslanectví svébytné americké centrum, kolem něhož se soustředili dokonce i Američané, kteří zde pobývali jen krátce. Navázal četné kontakty s českými politiky, kteří – jak psal v hlášeníh státnímu departementu – často vyjadřovali slova díky za potravinovou pomoc mladé republice. Taková setkání vyslance utvrzovala v přesvědčení o „skutečném přátelství“ obou národů, což znamenalo příslib pro rozvoj vzájemných vztahů.¹³

Z poznámek v Craneově „Deníku“ plyne, že byl velmi srdečně přijímán a hoštěn jak u samotného prezidenta na Pražském hradě, tak i v kruzích místních elit. Často se vídal s Janem Masarykem, býval na obědech a příležitostných čajích a snadno přitom navazoval styky s místním prostředím. Spolupracoval s šéfem potravinové misie v Československu Lincolnem Hutchinsonem a jinými Američany žijícími v Praze. Důsledně zaznamenával, jak mu při každé příležitosti byla vyjadřována slova vděčnosti Americe za poválečnou pomoc. Hostitelé neustále projevovali přátelství a sympatie k Američanům a velký zájem o americké metody a organizaci práce.¹⁴

Podle vzpomínek britského obchodního rady Bruce Lockharta se Američané v Praze těšili obrovské popularitě a byli zde všeobecně oblíbeni. Především se to týkalo činitelů ARA a pracovníků vyslanectví, ale i všech

¹¹ New York Times (NYT), 19. 6. 1921, 1:2.

¹² Foreign Relations of the United States (FRUS), 1919, v. II, Washington 1934, s. 90–92.

¹³ FRUS, 1919, v. II, s. 87–90. Craneovo hlášení z 15.6.1919.

¹⁴ LL, RCP, Box 5, f. 25, Diary, 1919.

Američanů pobývajících v Československu.¹⁵ Pro Čechy a Slováky byli ztělesněním všeho, co bylo v Americe nejlepší, tedy demokracie, blahobytu, altruismu, profesionality atd.

Čeští politikové usilovali o navázání užších vztahů s USA a spoléhali na jejich příznivý postoj k novému, demokratickému státu, který byl – jak často psal tisk – „stvořen v Americe“. Při příležitosti různých státních výročí byl připomínán pobyt T. G. Masaryka v Americe a jeho „přátelství s Woodrowem Wilsonem“. Občanům se také opakovalo, že nezávislost státu Čechů a Slováků, o němž se psalo jako o „produktu americké svobody“, byla vyhlášena v Independence Hall ve Filadelfii.¹⁶ To mělo velmi symbolický význam, kterého se ostatně Češi snažili propagandisticky využít. Tak navazovali na vzory americké demokracie a svobody a zároveň usilovali o získání americké podpory v důležitých otázkách.

Při každé příležitosti, zvláště v rozhovorech s Američany, Češi odkazovali na přátelské vztahy s USA a ujišťovali, že se řídí jejich vzorem. Jaroslav Císař v jednom ze svých rozhovorů se Stephenem Bonsalem zdůraznil, že prezident Masaryk často navazoval na americkou demokracii. Dokonce v inauguračním projevu vzpomenu velkého prezidenta Abrahama Lincolna, horlivého stoupence idejí svobody,¹⁷ a zdůraznil, že to jsou vynikající vzory pro mladou republiku.

Kdykoli to bylo možné, zdůrazňovali Češi, že Američané a prezident Wilson měli velkou účast ve vytvoření nezávislého Československa. Jeho *self-determination policy* a hesla spravedlivého mírového uspořádání padla na úrodnou půdu, zvláště ve středovýchodní Evropě. Odkazovalo se na vzory americké demokracie, z nichž se čerpalo.¹⁸ Čeští politikové nejednou zdůrazňovali, že další přátelství, spolupráce a podpora „velké americké republiky“ jsou nadále potřebné, ba nezbytné pro mladý stát, který využívá „sesterských“ vzorů. To se stalo příznivou okolností pro posílení amerického mýtu v Československu, propagovaného s velkou pomocí vládních míst obou zemí.¹⁹

¹⁵ Lockart, Bruce: *Retreat from Glory*. New York 1938, s. 84–85.

¹⁶ V podobném duchu se vyjadřovali také Češi v USA, jak o tom svědčí mj. článek českého aktivisty ve Washingtonu B. P. Matochy (*Current History*, 1919, květen, s. 312).

¹⁷ Bonsal, Stephen: *Unfinished Business*. New York 1944, s. 84–85. Císař ve „velké tajnosti“ Bonsala informoval, že Masaryk si přál změnu jména Prešpurk na Wilson City. Od tohoto záměru prý ustoupil, když se dozvěděl, že prezident USA dává přednost názvu Bratislava.

¹⁸ NYT, 21. 7. 1920, 17:4. Hovořil o tom Masaryk např. na setkání s americkými korespondenty v Praze.

¹⁹ V budoucnosti měla amerikanizace Československa budit stále méně nadšení a více skepse. Po druhé světové válce byla podrobena ostré, přímo útočné kritice (Bernášek, Vladimír:

V prohlubování vztahů s USA a přejímání jejich vzorů hrál velkou roli T. G. Masaryk a jeho rodina. Prezidentova žena Charlotta Garrigue byla Američankou z Brooklynu.²⁰ Rodinné vztahy, znalost jazyka a amerických reálií činily z Masaryka sympatizanta Ameriky a svého druhu spojence v amerikanizaci země. Často hostil Američany jak na Pražském hradě a v Lánech, tak i v letní rezidenci na Slovensku v Topoľčiankách. Český tisk těmto návštěvám, často navíc soukromým, věnoval značnou pozornost a příležitostně příznivě komentoval česko-americké vztahy.

Také Masarykův syn Jan, krátce chargé d'affaires ve Washingtonu, který posléze uzavřel sňatek s Američankou,²¹ měl v Americe početnu skupinu přátel, s nimiž udržoval styky. Svazky rodiny Masaryků a Craneů a jejich konexe ve vládních kruzích obou států učinily v zásadě přirozenou cestou i z Jana Masaryka znalce a popularizátora Ameriky ve své vlasti. Nejednou plnil roli pečovatele a tlumočnicka hostí z USA, na což mnoho z nich potom srdečně vzpomínalo.

Dcera československého prezidenta Alice Masaryková rovněž popularizovala Ameriku a její přednosti ve své zemi. Jako předsedkyně Československého červeného kříže a angažovaná činitelka charitativních organizací a YWCA nejednou navazovala na americké vzory a vyzývala k jejich následování v Československu. Americké konexe Masaryků byly bezpochyby velmi příznivým faktorem při propagaci USA, americké kultury i každodenního života, zvyků a obecně amerických vlivů v Československu.

Velkou roli v popularizaci Ameriky a jejích předností sehrál týdeník *The Central European Observer* (CEO), vycházející v Praze od března 1923. Česká oficiální místa, zvláště MZV, mu přikládala velký význam. Jeho prvním šéfredaktorem se stal bývalý tiskový atašé ve Velké Británii a v USA Aleš Brož. Týdeník měl být nejrozsáhlejším anglofonním zpravodajem o středoevropských problémech a zvláště o Československu. Při různých příležitostech široce popularizoval americké ideály a demokracii, hospodářsko-politický systém i každodenní život v USA. Pečlivě zaznamenával

Bez sláv a bez ilusí. ČSR a USA v letech 1918–1938. Praha 1956; Hájek, Jiří S.: *Wilsonovská legenda v dějinách ČSR.* Praha 1953).

²⁰ Státní ústřední archiv (SÚA), Archiv Ministerstva zahraničních věcí (AMZV), Výstřižkový archiv (VA), 816 (1923); MA, Charlotta G. Masaryk, k. 5. Její smrt 13. května 1923 byla široce komentována v Československu i USA. Zdůrazňovalo se, že tato vzdělaná a sečtělá Američanka vnesla „americký duch“ do života Masarykova i jeho země.

²¹ V prosinci 1924 Jan Masaryk uzavřel sňatek s Franches Craneovou, dcerou Charlese Cranea. Její bratr Richard Crane byl prvním vyslancem USA v Československu. Mladší vyslančív bratr John byl od roku 1922 na stipendiu v Praze a plnil úkoly soukromého tajemníka prezidenta Masaryka.

návštěvy amerických hostí i krajanů ze zámoří, jejich setkání a diskuse, referáty o Americe atd.²²

Mimořádnou formou popularizace obou zemí bylo udělování Řádu Bílého lva, které se dělo v širokém měřítku. Mezi takto vyznamenanými cizinci byla početná skupina Američanů. 4. července 1926 při příležitosti státního svátku a 150 let USA byla dekorována řada Američanů, mj. vyslanec Crane, Hoover, státní tajemník Robert Lansing a generál John J. Pershing. V následujících letech se skupina Američanů vyznamenaných Řádem Bílého lva rychle zvětšovala. Byli mezi nimi např. vyslanec Lewis Einstein, státní podtajemník Robert E. Olds, konzul Charles S. Vinans a početná skupina vědců z univerzitních středisek, mj. Henry McCracken, Clarence Manning, Stephen Duggan, Nicholas Murray Butler a mnoho jiných. Řád byl udělen také zámořským krajanům, mj. Karlu Vopičkoví, Antonu Čermákovi, Edwardu O. Taborovi, Franku Hajičkovi.²³

Podstatný je fakt, že Řád Bílého lva obdrželi politici, diplomati, průmyslníci, finančníci i představitelé vědy a kultury. Mezi takto vyznamenanými byli pracovníci YMCA a YWCA, hospodářští činitelé, inženýři, mnoho vědců, knihovníci, novináři a mnoho jiných Američanů popularizujících a rozvíjejících vztahy se vzdálenou republikou. Udělování vyznamenání Američanům zaslouženým o Československo bylo nejen výrazem vděčnosti, ale také pokusem o další spolupráci. Mělo také propagandistický význam, neboť při každé takové příležitosti docházelo k popularizaci nejen USA, ale i Československa. Vyznamenání Američané byli nejednou „skutečnými velvyslanci“ vzdálené země a přispívali k dalšímu rozvoji československo-amerických vztahů.

Američtí Češi a Slováci se ukázali být velmi prospěšní při propagaci Ameriky v zemi svého původu a „staré vlasti“ v USA. Návštěvy prezidenta Bank of Europe Thomase Čapka, průmyslníka Franka Hajička, kurátora Národního muzea ve Washingtonu Aleše Hrdličky, Šárky Hrbkové a dalších krajanů ze zámoří byly nejednou spojeny s přednáškami a besedami o Americe a americko-československých vztazích.²⁴ Vystoupení hostů se v Praze těšila velkému zájmu a sama o sobě byla oslavou Ameriky. Přednášeli krajané z USA – lidé úspěchu, kterým se podařila kariéra za

²² AMZV, Sekce III, k. 332, CEO.

²³ MA, TGMF, Zahraničí – USA, k. 27; Library of Congress (LC), Manuscript Division, Edward O. Tabor Papers, Box 1, f. Correspondence, 1927–1929; NYT, 9. 2. 1928, 9:2; NYT, 30.1.1930, 9:2; CEO, 2. 7. 1926, s. 452; CEO, 19. 6. 1931, s. 359; CEO, 3. 7. 1931, s. 386.

²⁴ The Czechoslovak Review (CzR), 1922, leden, s. 12; CzR, 1922, listopad, s. 286; CEO, 8. 6. 1923, s. 2; CEO, 6. 9. 1924, s. 2; Čapek, Thomas: *Naše Amerika*. Praha 1926.

oceánem. Jakoby automaticky se tak stávali propagátory výhod amerického ekonomicko-politického systému a ideálů americké demokracie.

Hosté si často všimli postupující amerikanizace Československa a viděli v tom zdroj úspěchu a příslib lepší budoucnosti. Thomas Čapek se mnohokrát na toto téma veřejně vyslovoval. Oceňoval hospodářské úspěchy mladého státu a předpovídal mu příznivou budoucnost.²⁵ Také prezident American State Bank z Blue Islandu James F. Štěpina se po více než tříměsíční cestě po nástupnických státech obzvláště vřele a příznivě vyjadřoval o zemi svého původu. Psal, že v Československu „byla všude vidět americká přítomnost“, že zájem a fascinace Amerikou byly všeobecné a že na ně bylo možné narazit na každém kroku, prezidentem Masarykem počínaje a průměrnými obyvateli konče.²⁶

V udržování a rozvoji nejen československo-amerických vztahů, ale i fascinace Amerikou hráli významnou roli američtí Češi a Slováci. Ve velkém počtu se účastnili sokolských sletů a festivalů a velkou měrou přispívali k popularizaci Ameriky, její demokracie a ideálů i různých institucí. Propagovali nejen hospodářsko-politický systém USA, ale i vzdělávací systém a školství.²⁷

Zdá se, že jak skutečná tak i v mnoha případech vytoužená amerikanizace Československa sehrála podstatnou úlohu ve vzájemných vztazích. Jakoukoliv amerikanizaci mladé republiky přijímali Američané jako pozitivní skutečnost, což samozřejmě zdůrazňovalo její cenu.²⁸ Češi ji dokázali využít.

Třeba rovněž připomenout roli amerických Rusínů, kteří měli velký vliv na rozhodnutí o připojení Podkarpatské Rusi k Československu a o udělení autonomních práv této zemi. V důsledku těchto aktivit pak byl z jejich řad povolán i guvernér Gregory Žatkovič. Přibyl z USA spolu se skupinou svých nejbližších spolupracovníků a široce prosazoval vzory americké demokracie, organizace průmyslu a řízení, ale i zvyklostí.²⁹ Nutno mít na paměti, že emigrace z těchto chudých a hospodářsky zanedbaných oblastí do USA již měla svoji tradici. V širokých kruzích této společnosti, hlavně díky rodinným kontaktům a dolarům zasílaným ze zámoří, panovalo přesvědčení o bohatství a vyšší úrovni, ba dokonalosti amerického ekonomicko-poli-

²⁵ CzR, 1922, únor, s. 27–29.

²⁶ CzR, 1922, říjen, s. 276.

²⁷ CEO, 25. 6. 1926, s. 434.

²⁸ NYT, 22. 9. 1927, 32:2.

²⁹ Seton-Watson, Robert W.: *Twenty-Five Years of Czechoslovakia*. London 1945, s. 55; Bernášek, s. 73–86.

tického systému. Rusíni v Československu byli podobně jako jejich krajané v USA nadšeni Amerikou a nemalou měrou přispěli k šíření přesvědčení o civilizační převaze USA.

Americkou prosperitu a bohatství popularizovali v Československu podobně jako v jiných zemích také turisté z USA, jejichž počet se každým rokem zvyšoval. Od počátku 20. let se Praha a posléze i lázeňská města stala častým cílem i pro Američany.³⁰ Ti cestovali po zemi a navštěvovali historická místa Čech a malebná zákoutí Slovenska. Utráceli také dříve naspořené dolary, často nákupem amerického zboží (!), na něž byli prostě zvyklí. Touto cestou coca-cola, žvýkačky či pronajímané fordý nejen uspokojovaly jejich potřeby během cest po Evropě, ale nejednou do značné míry utvářely komerční potřeby a vkus Evropanů.³¹

Významnou roli v navazování kulturních vztahů USA s evropskými státy včetně Československa hrály různé organizace a nadace, zejména však Carnegieho mírová nadace. Za její vydatné pomoci byly zřizovány knihovny, kupovány zámožské publikace a rozvíjena výměna formou stipendií. Carnegieho nadace se pro Ameriku stala „nástrojem rozšiřování kulturních vlivů“.³² Byla součástí „soukromé diplomacie“, se kterou státní departement neměl žádné starosti. Spolupráce amerických elit se Společenstvím národů, Mezinárodním soudním dvorem a pacifistickými organizacemi i jejich podpora mezinárodní filantropie, vykonávaná prostřednictvím různých nadací, se uskutečňovaly za tichého souhlasu oficiálních míst. Vycházelo se přitom z přesvědčení, že je to skvělý způsob propagování výhod americké demokracie a technické převahy USA, což sloužilo státním zájmům. Carnegieho nadace stejně jako Rockefellerova nadace navázala oživené vztahy s Československem od počátku 20. let.

Vynikající formou popularizace Spojených států v Československu byly i návštěvy významných osobností amerického ekonomického a finančního světa. Od počátku 20. let Prahu dost početně navštěvovali inženýři a technici, kteří zde propagovali americké pracovní metody a technologické vzory.³³

³⁰ CzR, 1923, červen, s. 154; CEO, 12. 6. 1930, s. 329. V r. 1922 Prahu navštívilo 57 tis. zahraničních turistů, z toho asi 4 tis. Američanů. Do r. 1928 tato čísla stoupla na 330 tis. a 20 tis.

³¹ Costigliola, Frank: *Awkward Dominion. American Political, Economic and Cultural Relations with Europe, 1919–1933*. Cornell University Press 1984, s. 171–172; CEO, 14. 6. 1929, s. 329. S odvoláním na NYT udává, že r. 1928 američtí turisté v Evropě utratili kolem 900 mil. dolarů (zatímco v roce 1919 asi 50 mil. dolarů).

³² Rosenberg, s. 115.

³³ Hoover Presidential Library (HPL), Commerce Papers (CP), Box 176, f. Czechoslovak Engineer-Legation, 1922.

Ve dnech 19.–21. července 1921 v Praze pobývala dvanáctičlenná delegace americké Obchodní komory v čele s Josephem H. Defreesem. Třídenní pobyt vyplnila početná setkání s představiteli hospodářského a finančního světa i československými vládními představiteli, mj. s Edvardem Benešem. Američané byli pozváni i na Pražský hrad na večeri u Jana Masaryka.³⁴

Naopak čeští inženýři se při návštěvách USA seznamovali s americkými podniky, jejich pracovními metodami a moderním vybavením a někdy i sondažovali možnosti případných nákupů vybavení pro vlastní podniky.³⁵ Nadšení z amerického inženýrství a technologie, zvláště z automobilů, prosazujících se na celém světě, bylo po první světové válce viditelné i v Československu. V publicistice se nejednou připomínaly americké pracovní metody v průmyslu a inženýrství a tímto způsobem byly popularizovány tzv. práce u Forda (Ford Works).

Také pražský Rotary Club sehrál významnou roli v popularizaci Ameriky, zvláště ve 20. letech, kdy v celé Evropě došlo k rozkvětu těchto klubů, které byly sdružením obchodníků. Jedním z jeho zakladatelů byl letitý konzul USA v Praze Charles E. Winans, který velkou měrou přispěl k vytváření amerického image v Československu a k rozvoji vzájemných, zejména hospodářských a obchodních vztahů.³⁶

Rotary Club organizoval různá setkání, na nichž pozvaní hosté z USA přednášeli o Spojených státech.³⁷ To byl skvělý způsob popularizace Ameriky jako takové, zejména však podnikavosti, organizace práce, profesionality a obecně vyspělosti amerického hospodářského a politického systému.

Po první světové válce byly Spojené státy zainteresovány především na další hospodářské a obchodní expanzi, a to i ve středovýchodní Evropě. Hoover již jako státní tajemník sehrál v těchto plánech klíčovou roli, když v širokém měřítku vedl „mírové obchodní dobytí světa“. Masová výroba, standardizace, snížení nákladů, moderní technologie atd. zapříčinily výrazný příliv amerického zboží i na evropské trhy. Československo stejně jako jiné nové státy bylo v zahraniční, zejména hospodářské a obchodní politice USA zohledněno.³⁸

³⁴ NA, American Legation, Prague, Correspondence, Crane (ALP-CC), 1921, v. VII, 400–715; NA, Decimal File (DF), Roll 2, 860F00/184. Hlášení chargé d'affaires státnímu tajemníkovi z 30. 7. 1921.

³⁵ NA, Record Group (RG) 151, 455 Czechoslovakia-Trade Excursions.

³⁶ Winans byl konzulem v Praze od 9. listopadu 1920 do ledna 1928 (CEO, 27. 1. 1928); AMZV, Sekce III, k. 560. Hlášení Lewise Bracketta o činnosti Amerického institutu v r. 1936.

³⁷ CEO, 3. 12. 1926, s. 843.

³⁸ Šíře jsem se této tematice věnovala v knize *Czechosłowacja w polityce Stanów Zjednoczonych w latach 1918–1933*. Białystok 1996.

Obchodní atašé USA se snažili získat zájem českých zákazníků o americké výrobky. Byly propagovány různé druhy zboží a pořádány přednášky o americkém průmyslu a obchodních možnostech USA. Pod dohledem atašé byly rovněž organizovány výstavy různých strojů, zařízení, automobilů, ale i zemědělských produktů a parfémů.³⁹ Třeba pamatovat, že získat dovozce v Československu nebylo lehkým úkolem, neboť bylo nejprůmyslovější částí bývalého Rakouska-Uherska a samo se stalo vývozním státem. Avšak hned po první světové válce zaujaly USA v jeho zahraničním obchodu významné místo vedle tradičních obchodních partnerů – Německa a Rakouska.

V Československu se podobně jako v mnoha jiných evropských zemích té doby těšily velké popularitě americké automobily, mechanizované vybavení, nábytek i konfekce. To byl zřejmý výsledek vynikající reklamy a dovedného prodeje amerického zboží a zároveň i – podobně jako v jiných zemích – skutečné fascinace zaoceánskými novinkami a módou.

Fordovy automobily se v Československu těšily velkému zájmu, mj. i vzhledem k cenám. Fordova společnost zde měla dvanáct dobře a operativně fungujících místních agentur. K ochraně domácího průmyslu (Škodovy závody) Praha zavedla kvótní systém, omezující dovoz automobilů z USA (zpočátku 400 vozů ročně, později dvakrát tolik), avšak téměř 90 % amerického kontingentu představovaly Fordovy automobily.⁴⁰

Od počátku 20. let probíhala postupná, ale stále zřetelnější amerikanizace Československa, což s hrdostí a uspokojením pozorovali Američané, zejména diplomatictí a konzulární představitelé USA v Praze. Nástupce Richarda Cranea Lewis Einstein psal do státního departementu, že probíhá výrazná a zjevná amerikanizace československého průmyslu. Jak ujišťoval, Češi přejímají americké technické vzory a ministr obchodu Hoover zde je nepochybnou autoritou v otázkách inženýrství, řízení a obchodu.⁴¹ V dalších letech psal Einstein (byl ve funkci do r. 1930) nejednou s uznáním o amerických vzorech, ujímajících se v Československu. Spatřoval v tom i svoji zásluhu a příležitostně připomínal prospěšnost své diplomatické práce.

Hoover byl v Československu všeobecně znám nejdříve jako humanitární pracovník, jemuž byla při různých příležitostech projevována vděčnost.

³⁹ CEO, 20. 8. 1926, s. 599.

⁴⁰ NA, Record Group (RG) 151, 722.1. Fairs-Czechoslovakia. Hlášení Lawrence Grovese z 27. 3. 1924.

⁴¹ NA, American Legation, Prague, Correspondence, Einstein (ALP-CE), 1923, v. V, 842–891; CEO, 19. 7. 1924, s. 2.

Stal se též čestným členem Společnosti československých inženýrů a jeho knihy zde byly překládány a známy nejen v odborných kruzích.⁴² Vznikly i životopisné práce o tomto neobvyklém člověku, humanitárním aktivistovi a světově proslulém inženýrovi, který se v Československu těšil všeobecnému uznání.⁴³

Mezinárodní kongres řízení, který se konal v Praze v červenci 1924, se stal další příležitostí k připomenutí Hooverových výkonů v této oblasti a zvláště jeho zásluh v popularizaci amerických pracovních a řídicích metod.⁴⁴

Americký státní svátek 4. července byl v roce 1926 v Praze spolu se 150. výročím nezávislosti USA připomínán obzvláště oslavně. Oslav se zúčastnili i účastníci sokolských slavností. Uskutečnily se i oficiální oslavy za účasti mnoha hostů z vládních kruhů. T. G. Masaryk zaslal blahopřejný telegram prezidentu Calvinu Coolidgeovi, v němž zdůraznil význam amerických ideálů nejen pro Československo, ale i pro celý svět, a ujistil: „Naše republika hledí s velkými sympatiemi a obdivem na svoji starší sestru, která přispěchala s nezištnou pomocí našemu národu v první světové válce i po jejím skončení a která mnoha našim krajanům dala možnost založit nové domovy v této pohostinné zemi.“⁴⁵ Masarykovo vyjádření bylo v československém tisku široce komentováno.

Zvláště významnou roli v propagaci Ameriky a jejích předností hrálo – hlavně vzhledem k rychlosti přenosu informací, masovosti a sugestivitě – telegrafické spojení, rozhlas, literatura a zejména film. Hollywoodská filmová produkce byla v evropských zemích nesmírně populární a již v polovině 20. let svojí expanzivitou obsáhla celý svět.⁴⁶ Americký (či přesněji řečeno hollywoodský) životní styl, prezentovaný touto cestou široké veřejnosti, se velkou měrou přičinil k vytváření vkusu a komerční poptávky. Přesvědčení mnoha Američanů, že „obchod jde za filmem“, našlo nejednou potvrzení v praxi. Státní tajemník pro obchod toho dokázal využít v obchodní politice USA. V roce 1926 byla v obchodním departementu zřízena zvláštní filmová sekce, která se měla zabývat utvářením komerčních potřeb diváků.⁴⁷ Dbalo se na to, aby se na plátně objevovalo

⁴² HPL, CP, Box 176, f. Czechoslovak Engineer-Legation, 1922–1925; CE, 28. 7. 1923, s. 2.

⁴³ Mj. Špaček, Stanislav: *Herbert Hoover inženýr humanity*. Praha 1922; Týž: Herbert Hoover. Jeho život a práce. Praha 1929.

⁴⁴ HPL, CP, Box 176, f. Czechoslovak Engineer-Legation, 1922–1925.

⁴⁵ CEO, 9. 7. 1926, s. 498.

⁴⁶ Rosenberg, s. 80, 99–103. Již v r. 1925 představovaly americké filmy 95 % promítaných filmů ve Velké Británii a Kanadě, 70 % ve Francii, 60 % v Německu a 65 % v Itálii.

⁴⁷ Castigliola, s. 176.

různé oblečení, automobily, nábytek a novinky či zlepšení v oblasti domácích potřeb a vybavení, neboť to mělo automaticky utvářet zájem diváků o určité spotřební zboží. Americké ekonomické kruhy si dokonale uvědomovaly užitek z této reklamy a snažily se využít propagační role filmu pro odbyt různých výrobků.

Tímto způsobem obdivovaní a oblíbení hollywoodští hrdinové propagovali módu a životní styl nejen doma, ale i v zahraničí a vyvolávali tak touhu následovat tyto vzory, tj. i vlastnit a používat podobné předměty. Jak poznamenal jeden z novinářů Národních listů, amerikanizace Československa začínala „americkým filmem a končila botami a klobouky“. Filmy s Mary Pickfordovou a Douglasem Fairbanksem i herci samotní se také v Československu těšili obrovské popularitě. Jejich cesty po Evropě se staly bezprecedentními událostmi a široce se o nich rozepisoval tisk. V létě 1926 byl skvělý herecký pár přivítán v Československu a v novinách se objevily snímky hvězd ze setkání s prezidentem Masarykem a jeho vnuky.⁴⁸

Ve druhé polovině 20. let některé státy, mj. Německo, Velká Británie a Francie, učinily pokusy o ochranu vlastního filmového průmyslu zavedením limitů a jiných omezení pro zahraniční filmy. V zásadě šlo o snížení dovozu těchto filmů, což Američané chápali jako restriktce namířené proti nim. To vyvolalo protesty amerických vládních činitelů. Problém brzy utichl a hollywoodský film v praxi ovládl nejen evropský trh. Ve druhé polovině 20. a ve 30. letech došlo ke skutečné expanzi amerického filmu také v Československu.⁴⁹

Američtí diplomaté a konzulární pracovníci, široce propagující přednosti své země, byli velmi citliví na jakékoli kritické zmínky o USA. Ve svých hlášeních nejednou psali o „protiamerických náladách“ a „protiamerické propagandě“ v Československu, dokonce i tehdy, když šlo o zmínky či komentáře českého tisku o problémech farmářů či americkém materialismu.⁵⁰ Byl to důsledek příliš pozitivních, ba idylických představ o Americe v poválečné, zvláště středovýchodní Evropě.

Ve druhé polovině 20. let se v diplomatické korespondenci mezi státním departementem, departementem obchodu, vyslanectvím a konzulátem

⁴⁸ CEO, 30. 7. 1926, s. 548.

⁴⁹ Rosenberg, s. 102–103; *Statistická příručka Československé republiky*. Praha 1937, s. 131. Z 830 zahraničních filmů v Československu v r. 1932 bylo 180 z USA (to představovalo 21,7 %), avšak v r. 1936 to již bylo 410 z 1050 zahraničních filmů (39 %). Proběhl tedy více než dvojnásobný růst počtu amerických filmů promítaných v Československu při současném ústupu filmu německého (z asi 340 v r. 1932 na 270 v r. 1936).

⁵⁰ NA, Decimal File, 1910–1929, 860E:9111/1. Hlášení Charlese Winause z 22. října 1923.

USA v Československu problematika „diskriminace“ spoluobčanů, amerického filmu a Ameriky všeobecně vracela jako bumerang.⁵¹ Zvláště zřetelně to lze sledovat na různých dotazech washingtonských úředníků, nejednou intervenujících v záležitostech krajanů, kteří měli své zájmy v Československu (podobně tomu bylo ve vztahu k Polsku), a v souvislosti s tím i někdy zveličované problémy nebo zcela jednostranná vysvětlení. Byly to otázky ve Washingtonu často diskutované, jak o tom svědčí i rozsáhlá korespondence o „diskriminaci“ Američanů a „protiamerické propagandě“ ve středovýchodní Evropě.⁵²

Vyslanectví USA a konzulát v Praze nejednou intervenovaly v záležitostech tohoto druhu stejně jako – a to mnohem častěji – v různých sporech amerických producentů s jejich partnery v Československu, pokud byly zájmy Američanů uznány za ohrožené.⁵³

Zdá se, že zveličovaný problém „diskriminace“ Ameriky a jejího zboží měl úzkou souvislost s rozšířeným (i v Československu) americkým mýtem. Fascinace Amerikou a všeobecné přesvědčení o větší vyspělosti všeho amerického, založené zejména Wilsonovou politikou a aktivitou Hooverových potravinových misí a hospodářskými styky, byly na začátku 20. let v mnoha evropských státech velmi silné. Československo nebylo výjimkou. Americký mýtus, propagovaný nejen diplomatickými a konzulárními úřady USA, ale i československými vládními místy, americkými Čechy, Slováky a Rusíny i prostřednictvím literatury a amerického dolaru se snadno rozšířil. Proto byla jakákoli kritická slova na adresu Spojených států či jejich politiky chápána jako útok na tento mýtus. Ohrožovala sebevědomí Američanů, přesvědčených o své převaze nad Evropany. Týkalo se to obdobnou měrou amerického turisty na cestách, businessmana uskutečňujícího obchody i diplomata na zastupitelském úřadu v Praze – všichni reagovali podobně na každé kritické slovo o USA. Často se dokonce nejednalo ani o kritiku, nýbrž pouze o nedostatečně pochvalné či nepřilíš ponížené vyjádření.

V jednom z hlášení se obchodní atašé Elbert Baldwin znovu vrátil k nekriticky zveličené „protiamerické činnosti“ a „diskriminaci“ svých

⁵¹ NA, ALP-CE, 1926, v. VII, 811.110 1-891.

⁵² NA, RG 151, Box 417.1, *Anti-American Propaganda*, f. Czechoslovakia. Často se psalo o tom, že k podobným incidentům docházelo i v jiných zemích, mj. v Polsku a pobaltských státech.

⁵³ NA, RG 151, Box 454, f. *Czechoslovakia – Commercial Travellers*. Je tu mnoho informací o incidentech, které se stávaly americkým výrobcům a exportérům v Československu, a o pokusech o intervenci uskutečněných ze strany amerického vyslanectví v Praze.

krajanů. Psal, že Československo nevede protiamerickou propagandu, o níž mluvili někteří lidé na americké straně, kteří se se svými vyjádřeními dostávali i do domácího tisku. Ujišťoval, že československé vládní kruhy jsou „velmi přátelské k USA a americké zboží se zde těší velké popularitě“.⁵⁴

Jak psal Baldwin v hlášení do ústředí, kritická slova na adresu Ameriky, která se občas objevovala v tisku, byla především důsledkem „československého přátelství k Francii, která svalovala na USA odpovědnost za válečné dluhy“, což mělo vliv na emocionální vztah ke „strýčku Samovi“. Zároveň obchodní atašé přiznal, že se zčásti jedná i o výsledek americké politiky a především jejího nepochopení v Československu. Navíc podle jeho názoru Evropané často projevují nechuť k Americe, neboť „se bojí, že americké investice přivodí svého druhu ekonomický a politický diktát Ameriky“. Apeloval proto na lepší informování o americké politice vůči Evropě včetně Československa,⁵⁵ neboť, jak kriticky přiznal Baldwin, zde bylo slabé místo americké informační a propagandistické akce a tedy i činnosti diplomatických a konzulárních úřadů, a to i v Československu.

Těžko říci, zda Američané vedli promyšlenou a organizovanou informační kampaň o politice USA, ale je skutečností, že zastupitelský úřad i konzulární služba uskutečňovaly takové pokusy a šířily informace v širších kruzích československého veřejného mínění. Na podzim 1926 vládní kruhy ve Washingtonu – do značné míry z podnětu pražského konzulátu – diskutovaly o možnostech šíření rozsáhlejších informací o USA v zahraničí a ovlivňování veřejného mínění touto cestou. Diskuse se dotkla mj. otázek nákupu a promítání určitých filmů prostřednictvím YMCA a YWCA jako způsobu propagace Spojených států a americké tematiky v Československu.⁵⁶ Záležitost zřejmě nebyla vyřešena nijak rychle, neboť ještě v r. 1927 se v diplomatické korespondenci stále objevuje a podobné požadavky se i nadále opakují.

V následujících letech uskutečňovali také pracovníci vyslanectví a konzulátu v Praze pokusy popularizovat svoji zemi a její přitažlivé stránky. Při každé příležitosti se snažili šířit rozsáhlejší informace o Spojených státech prostřednictvím masových sdělovacích prostředků, zvláště tisku. V jejich plánech se objevil i projekt Amerického institutu v Praze, jehož horlivým

⁵⁴ NA, RG 151, Box 417.1, Anti-American Propaganda, f. Czechoslovakia. Baldwinovo hlášení z 11. listopadu 1926.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ NA, DF, 860F.4061/5.

zastáncem byl Lewis Einstein. Vyslanec se osobně snažil pomoci při jeho vytvoření,⁵⁷ ale tato myšlenka tehdy ještě nebyla uskutečněna. Došlo k tomu až o několik let později, v roce 1931, což bylo do značné míry výsledkem rozsáhlého úsilí akademických center obou zemí.⁵⁸ Schönbornský palác, který americké vyslanectví koupilo v roce 1925, se brzy stal skutečným americkým centrem, navštěvovaným početnými hosty z USA, z nichž mnozí zde vystoupili jako přednášející. Knihovna, čítárna i přednášky a diskuse, které zde byly organizovány, přibližovaly a popularizovaly Ameriku a její přednosti v širších vrstvách Čechů a Slováků.

Americký dolar a bohatství fascinovaly svět, zvláště slabší a chudší země, a staly se nedílnou součástí amerického mýtu. Již tehdy se rozšířilo přesvědčení o altruismu Američanů a jejich nezištné pomoci pro potřebnou, válkou zničenou a hladovějící Evropu. Půjčky na uhrazení válečných výdajů vzrostly do obrovských výší a překračovaly platební schopnosti nedávných spojenců, potýkajících se s finančními problémy. Společnost v evropských zemích s nadějí očekávala umožnění či alespoň redukci válečných dluhů, jejichž splacení se Američané domáhali. Neústupnost a kategorické požadavky splacení válečných dluhů i s úroky navodily v evropských státech zklamání a rozčarování. Konsolidační dohoda, kterou Československo a USA uzavřely 13. října 1925, nesplnila očekávání na československé straně. Bylo třeba zaplatit i s úroky 115 mil. dolarů válečných dluhů, s rozložením splátek na mnoho let. Český tisk psal nejednou o „lichvářském jednání“ zámořské velmoci, která se snažila „učinit z Evropy vlastní kolonii“. Občas se objevovaly kritické hlasy na adresu samolibého strýčka Sama a světové směnárny bez ručení, jak psaly mj. Lidové noviny.⁵⁹ Nedávný stereotyp idealistické a altruistické Ameriky, tak ochotně pomáhající Evropě, byl výrazně otřesen. V karikaturách se začal objevovat obraz tlustého „strýčka Sama“, spokojeného se sebou samým, s doutníkem v ústech a měšcem v ruce. Takový image se Američanům nezamlouval.

Závěrem je třeba zdůraznit, že se Amerika těšila velké popularitě v poválečném Československu, zvláště ve 20. letech. Následování vzorů americké

⁵⁷ HPI, Castle Papers, Box 8, f. Hungary, 1920 – June 1926. Korespondence mezi Einsteinem a Williamem Castlem týkající se Amerického institutu v Praze; NA, ALP-CE, 1927, v. VII, 800.1-843.

⁵⁸ Viz Parafianowicz, Halina: Instytut Amerykański w Pradze i jego rola w rozwoju stosunków czechosłowacko-amerykańskich w okresie międzywojennym. *Białostackie Teki Historyczne*, 1995, t. I, s. 55–79.

⁵⁹ NA, ALP-CE, 1926, v. VII, 811.1101-891; SÚA, AMZV-VA, 18(78-81), tiskové výstřižky.

demokracie, vděčnost za pomoc při budování státu, výměna hospodářských zkušeností a rozvoj obchodu byly dokonale příznivou okolností pro propagaci všeho amerického a vytvářely příznivé ovzduší ve vzájemných vztazích na prahu nezávislého Československa. Americké oficiální kruhy, československá vládní místa i američtí Češi a Slováci sehráli v tomto směru obzvláště aktivní roli.

Fascinace Amerikou a vším americkým v Československu ve druhé polovině 20. let výrazně polevila. Střet očekávání, která se u Evropanů dříve probudila (naděje na pomoc poválečné Evropě a užší spolupráci), se skutečností (pragmatickou politikou USA, nutností splatit dluhy atd.) přinesl velké rozčarování také u Čechů a Slováků. Tak bylo podlomeno přesvědčení o idealistické a altruistické Americe, ochotně pomáhající těm, kdo to potřebují.

Češi se zajímali o americký výrobní systém, efektivitu práce, technologii a různé technické inovace, avšak po krátké době opojení Amerikou převládl realismus a věcný přístup. Dokonce i fascinace americkými automobily ustoupila realitě. Československo při ochraně vlastního průmyslu zavedlo kvóty a omezilo dovoz automobilů z USA. Nepodařilo se však ubránit Československo před hollywoodským filmem, dobývajícím nejen Evropu, nýbrž celý svět.

Hluboká světová hospodářská krize přivedla závažné hospodářské, finanční i sociální otřesy ve Spojených státech. Ovlivnila i jejich zahraniční politiku, a to ve výrazněji nacionalistickém a izolacionistickém směru. Hospodářská krize se zároveň stala smrtelným nebezpečím pro idylickou představu bohaté Ameriky a Američanů přesvědčených o převaze, ba dokonalosti ekonomicko-politického systému USA. Začala pozvolná, avšak neodvratná eroze amerického mýtu.

Z polštiny přeložil Miloš Řezník.

The American Myth and Americanisation of Czechoslovakia after World War One

Halina Paraflanowicz (Białystok)

Ever since its inception the USA has attracted the interest of Europeans. In the course of time the American democracy and its ideals as well as the wealth and large spaces of America became a source of fascination and desire of millions of people

throughout the world. Since the second half of the 19th century a large number of emigrants from Western and Northern, and later also Central, Eastern and Southern Europe had come to the USA. Millions of them saw their dreams come true. They appeared in a country of big life opportunities, a country of prosperity, the "American paradise," as it was often called.

For millions of other people in the world America will stay a mythical country of affluence, a "land flowing with milk and honey," a country of big opportunities and potential success and career from the "shoeshine boy to the millionaire." This image will be to a large extent strengthened by the Americans themselves, recent emigrants and current citizens of the USA.

In inter-war Czechoslovakia America was much popular, especially in the 1920s. Imitation of models of American democracy, gratitude for help in the establishment of the country, exchange of economic experiences and development of trade were a perfect, beneficial impetus in the promotion of everything American. This created a favourable atmosphere in bilateral relations on the threshold of independent Czechoslovakia. The American official circles, Czechoslovak authorities and American Czechs and Slovaks played a very active role in this.

The fascination by America and everything American in Czechoslovakia strongly ebbed in the second half of the 1920s. The clash of expectations it had evoked among Europeans earlier (the hopes of aid to the post-war Europe and closer cooperation) with reality (a pragmatic policy of the USA, the necessity of repaying the debts, etc) brought about great disenchantment also among Czechs and Slovaks. This undermined the belief about an idealistic and philanthropic America, readily helping those in need.

Czechs took an interest in the American manufacturing system, the productivity of work, technologies and various technological innovations. However, great admiration for America after a brief time gave way to a realistic approach. Even the fascination with American cars gave way to reality. In order to protect its own industry Czechoslovakia introduced quotas and curbed imports of cars from the USA. However, Czechoslovakia was not able to defend itself against the Hollywood film in its conquest of not only Europe, but the whole world.

The devastating recession in the 1930s brought about serious economic, financial and social repercussions in the USA. It also influenced its foreign policy, pushing it to a more nationalist and isolationist course. The recession also became a deadly danger to the idyllic idea of a rich America and Americans convinced about their superiority and the perfection of the economic and political style of the USA. This was the beginning of a slow, but irrevocable erosion of the American myth.